

hógörgetegeket idéztek elő, az expedíció ott időzése alatt háromszor észleltek erősebb földrengést, nevezetesen 1882. október 14-ikén, 1883. február 28-ikán és április 20-ikán. A lökések iránya délnyugattól északkelet felé tartó volt, tehát az izlandi Hekla vonalának megfelelő. Ez az irány a függő lámpák és ágyak ingásából egész biztonsággal volt megállapítható, bár a földrengésmérő nem szolgáltatott megbízható adatokat, mert érzékenységet a rendkívüli hideg és a nagy légnedvesség miatt elvesztette volt.

Természetrajzi viszonyok. A természetrajzi gyűjtemény, melyet az expedíció magával hozott, a szigeten található kőzetek és lávanemek változatait foglalja magába a szervetlen világból. A sziget növényzete olyan szegény, hogy csak kevés volt gyűjthető. Csak a szél ellen védett szakadékokban lehetett néhány növényre akadni. A termő talaj gyér volta és az állatvilág korlátoltsága arra lát-

szanak utalni, hogy a vegetáció minden időben ilyen szegény volt, meg hogy évről évre ugyanilyen kedvezőtlen viszonyok uralkodnak a szigeten. A madárvilágból csak kevés példány és még kevesebb faj él ott, a mi részint a kontinens nagy távolságából részint a védett öblök vagy fjordok hiányából magyarázható ki; még a vándormadarak is csak rövid ideig tartózkodnak a kietlen szigeten. Az expedíció gyűjteményében a sziget egész szárazföldi faunája képviselve van és kiterjed az ott fészkelő madarak tojásaira, fészkeire, a fiatalok pelyhezetére, nyári és téli tollzatára is. A tenger állatvilágából a vonóháló segítségével szintén szép számú példányt gyűjtöttek. Élő állatokat is hoztak magukkal, nevezetesen három sirályt és öt sarki rókát, mely utóbbiak között egy fiatal tőkéletesen fehér. Ez az egyetlen fehér róka, melyre szert tehettek.

ROMBAUER TIVADAR.

XXXIII. 1882-BEN ELHUNYT TERMÉSZETTUDÓSOK NEKROLÓGJA.

Antinori, Orazio, őrgróf, ornithológus és Afrikai utazó, elhunyt aug. 26-ikán Let-Marefiában, Schoaban (Afrika) az olasz állomáson. Született 1811-ben október 29-ikén; sarjadéka volt egy perugiai ős nemes családnak; s a benediktinusok nevelték fel. Antinori 1835-ben Rómába ment, hol Canino herczegnek segítkezett gyűjteménye felállításánál és „Fauna italica” című munkája kidolgozásánál; részt vett 1848-ban a nemzeti mozgalmakban s aztán, mint felségsértő száműzetvén, folytatta ornithológiai tanulmányait Athenében és 1854-ben Belgiojoso herczegnőt Szíriába kísérte. 1859-ben Chartumból kiindulva, beutazta Szénárt (Egyiptomban) s egész az abissziniai határhegységig nyomult elő; a legközelebbi évben pedig Lejean-nal Kordofánba ment. Ezen utazásának eredménye

1864-ben jelent meg Turinban „Catalogo di una collezione d'uccelli fatta nell' interno dell' Africa centrale nord 1859—1861” cím alatt. — Negrivel együtt alapították Rómában a geográfiai társaságot, melynek ő lett első főtitkára. Később átkutatta Tuniszt s 1868-ban Beccari-val és Issellel szintén kutató utazásra vállalkozott a Vörös-tengeren, Aszab-öblön és a Bogoszföldeken keresztül. 1875-ben a Gabeszorost Roudair tervei szempontjából megvizsgálván, élire állott amaz expedíciónak, melyet az olasz geográfiai társulat az ő indítványa alapján küldött ki a Nilus vidékének átkutatására. Schoaban a Let-Marefia állomást szervezte, hol ő maga visszamaradt, míg kísérői Cecchi és Chiarini folytatták útjokat Kaffa felé. Fáradhatatlan tevékenységet fejtett ki Schoa átkutatásában, még akkor is, midőn egy puska-

lövés jobb kezének használatától megfosztotta s a fáradalmak miatt betegségbe esett.

Baeker, Karl Wilhelm, az 1861—1867. évek lefolyása alatt több üstökös fölfedezéséről ismeretes tudós, elhunyt szeptember 11-ikén Nauenben Berlin mellett. 1819. február 15-ikén Schinne-ben (Stendal kerületben) született, s órás lett; mint segéd Londonban, Párisban s utóbb Berlinben Tiede-nél dolgozott; majd Königsbergában, s 1850-ben Nauenben telepedett meg. Főleg az óraművek szabályozása körül kifejtett gondos tevékenysége miatt a tudományos körökben nagy bizodalommal viseltettek iránta.

Balfour, Francis Maitland, kitűnő embriológus, született 1851. november 10-ikén Edinburgban, sírját lelta a Montblanc megmászásánál, júl. 19-ikén, az Aiguille Blanche du Ponteret leomlása következtében. Balfour 1870 óta Cambridge-ben zoológiával foglalkozott s különösen Forsterrel együtt munkálkodott, mivel később ki is adta „Elements of Embryology“ című művét. Cambridgeben a Trinity College-nek fellowja, s 1882-ben az állati morfológiának tanára lett. Kiválóan érdekesek az ő vizsgálatai a czápák fejlődése körül, a melyekről 1878-ban ki is adta „A Monograph on the development of the elasmobranch fishes“ című munkáját; főmunkája, mely németül is megjelent: „Treatise on comparative Embryology“, melynek első kötete 1880-ban jelent meg.

Bischoff, Theodor Ludwig Wilhelm von, érdemekben gazdag anatómus és fiziológus, elhunyt december 5-ikén Münchenben. Hannoverben 1807. október 28-ikán született; 1826 óta Bonnban, 1832 óta Heidelbergában természettudományokat és orvostant tanult; 1833-ban Bonnban, 1835-ben Heidelbergában magántanára az összehasonlító és pathológiai anatómiának, 1836-ban

rendkívüli és 1843-ban rendes tanár lett, azonban még ugyanazon évben Gieszenbe ment, de 1854-ben Münchenbe hivatott az anatómia és fiziológia tanárának. Bischoff különösen az embriológia terén mint önálló buvár működött; azonban figyelmét legfőképen az emlősök fejlődésre fordította. Az ezen tárgyra vonatkozó önálló dolgozatai közül kiemeljük a következőket: „Entwicklungsgeschichte des Hundeeies“ (1848); „Beweis der von der Begattung unabhängigen periodischen Reifung und Loslösung der Eier der Säugethiere und der Menschen“ (1844); „Entwicklung des Meerschweinchens“ (1852); „Neue Beobachtungen zur Entwicklung des Meerschweinchens“ (1866); „Entwicklungsgeschichte des Rehs“ (1854).

Breguet, Antoine, a híres mechanikus családnak ivadéka, ki a telefónia és a fotofónia terén való munkásságáról ismeretes; rendezője volt 1881-ben a Párisi elektromos kiállításnak; elhunyt július 8-ikán ifjú korában.

Briot, Albert, ismeretes matematikai író, elhunyt szeptember 20-ikán Hoc-ban Havre mellett. Született 1817. július 19-ikén Saint-Hippolyte-ban (Doubs depart.), tanulmányait Párisban a Saint-Louis-collegiumban és a műegyetemen végezte; azután matematikát tanított az Orleans-College-en, a Lyoni tudományos fakultáson, aztán Párisban a Bonaparte és a Saint-Louis lyceumokon, később pedig a matematikai fizikát adta elő a Sorbonne-on.

Burg, Adam Freiherr von, a gépészet és a mechanika egyik korifeusa, elhunyt jan. 31-ikén Bécsben végelgyengülésben. Azok közé tartozott, a kik önerejükből lettek emberré. 1797. jan. 28-ikán született Bécsben; udvari gépésznek volt fia; több éven át dolgozott atyjának műhelyében, miután az asztalosságot tanulta. 1810—1813-ig a bécsi képzőművészeti akadémia építészeti osztályát látogatta s

aztán előadásokat hallgatott a politchnikumon, és 1820-ban a felsőbb mennyiségtan asszisztense lett; 1827—1836-ig a matematika tanára Salzburgban, 1837-ben pedig a mechanika és a géptan professzora lőn a bécsi műegyetemen. 1838—1841-ig állami költségen beutazta majdnem az egész Európát, meglátogatván mindenütt a legfontosabb gyártelepeket. 1844-ben birodalmi tanácsos, 1847-ben Bécs díszpolgára lett a tűzoltó intézetek és a gázvilágítás javítása körül szerzett érdemeiért; 1848-ban a cs. tudományos akadémia tagja, 1849-ben a műegyetem rektora, 1851-ben a Londoni osztrák kiállítási bizottság elnöke és 1855-ben a kereskedelmi minisztérium osztálytanácsosa. A Párisi kiállításnál szintén igen fontos szerepet töltött be. Az osztrák felsőházban, hová 1869-ben hívták meg, különösen a vasúti ügyek feletti tanácskozmányokban vett főrészt. Számos dolgozatai közül „Compendium der höherer Mathematik“ (Wien, 1836) és „Compendium der populären Mechanik und Maschinenlehre“ (Wien 1846) című munkái különösen kiemelendők.

Bussy, Antoine Alexander Brutus, gyógyszerész és chemikus, a francia akadémia tagja, elhunyt 88 éves korában, február 1-én Marseille-ben. Bussy Marseilében 1794. május 10-ikén született, s 1813-ban a Párisi műegyetembe lépett; később a gyógyszerészet és a chemia tanulására adta magát, s 1829-ben a chemia preparátora, 1840-ben professor lett, 1844—1873-ig a gyógyszerészeti tanintézet igazgatója Párisban.

Challis, James, angol csillagász, szül. 1803. december 12-ikén Braintree-ben, elhunyt decz. 3-ikán Cambridgeben. Challis tanulmányait Cambridgeben végezte, hol 1826-ban a Trinity-College fellowja, 1835-ben pedig a csillagászat és a fizika professzora, és Airy helyén a csillagásztoronny igazgatója lett (1861-ig). Ez utóbbi foglalkozása alatt 12 kötetnyi meridián-

megfigyeléseket tett közzé. 1846. aug. havában, midőn az Uranuson túl az Adams által számított bolygóra nézve rendszeres vizsgálatot végzett, sikerült neki a bolygót augusztus 4-ikén és 12-ikén, tehát korábban mint Galle-nek Berlinben, megfigyelni; azonban csillagmappák hiánya miatt a megfigyelt csillag planétai természetét nem állapíthatta meg.

Cornaglia, Emil, geológiai és zoológiai író, elhunyt június 8-ikán szülőföldjén, Milánóban, mint a természetrajzi múzeum igazgatója. 1821-ben született; előbb jogot s aztán orvostudományokat tanult Paviában; a természettudományokba nagybátyja, a chemikus Kramer vezette be. Alpesi kirándulásainak első gyümölcsét azon jegyzetek képezték, a melyek tőle 1843-ban a déltiroli völgyek geológiájáról és mineralogiájáról jelentek. 1851-ben Istria palaeontológiájáról adott ki egy művet; később a zoológiához tért, s a többek közt írt egy monografiát is a selyembogárról, mely gyakorlati tekintetben is becses munka volt. 1858-ban az olasz természettudományi társulatnak elnöke lett, s kis idővel azután a Lombardi tudományos és irodalmi intézet elnökévé választották. Utolsó közleménye „Ein Herbarium vor 3500 Jahren“, (mely a Thebénél a Pharaók sírjában legújabbán tett fölfedezésekkel foglalkozik) és Gróf Turati természetbúvár életrajza volt.

Darwin, Charles Robert, a híres természettudós, született 1809. február 12-ikén Shrewsbury-ban, elhunyt április 19-ikén. — Életrajzát a Közlöny 1882. évi folyamában, XIV. kötet 366—371. lapjain bővebben közöltük, s itt még csak annyit említünk meg; hogy 1876 óta levelező tagja volt Társulatunknak is.

Davaine, Casimir, Joseph, a bakteriumoknak a lépfenére és más rokon ragályos betegségekre való befolyása körül tett kutatásairól ismeretes orvos, szül. 1812. márcz. 12-ikén Saint-Amand-les-Eau-ban, elhunyt október

13-ikán Garches-ben Páris mellett. Főmunkája: „Traité des entozoaires et des maladies vermineuses de l'homme et des animaux domestiques“ (1864); ezenkívül még a következő munkákat írta: „Sur les anguillules du vinaigre“ (1864), „Sur les vibrioniens“ (1864), „Sur les infusoires du sang dans le sang de rate“ (1863—64), „Sur les bactériidies dans la pustule maligne“ (1864) stb.

Decaisne, Joseph, érdemes moszatbúvár, született 1807-ben Brüsszelben; 1824-ben Párisban a Jardin de Plantes kertben kertészlegény lett, hol A. de Jussieu figyelmét magára vonta, kinek aztán ő lett botanikus segédje; később a növénytan tanára lett s a Jardin des Plantes-ban a növénymivelés felsőbb vezetésével bízták meg. Elhunyt febr. 8-ikán.

Delitsch, Ottó, ismeretes geografus és kartografus, elhunyt szept. 15-ikén Lipcsében. Papnak fia volt; született 1821. márczius 5-ikén Bernsdorfban, Lichtenstein mellett Szászországban; 1839—1842-ig theológiát tanult Lipcsében, s aztán több éven át házitánító volt, a mely állásában kiképezte magát a természettudományokban és 1850-ben a Vogel geografus vezetésé alatt álló reáliskolán Lipcsében kapott helyet; 1866-ban habilitált mint a geográfia magántanára és 1874-ben rendkívüli tanár lett az egyetemen. Kiadott fali mappákat, térképhálózatoskat és egy elemi atlaszt viaszos vásznon; tevékeny részt vett a Stein-Hörschelmann-féle geográfiai kézikönyv újból való átdolgozásában, s 1869-ben az „Aus allen Welttheilen“ című folyóiratot alapította.

Desor, Eduard, zoológus és geológus, született 1811-ben Friedrichsdorfban Homburg v. d. H. mellett, elhunyt febr. 23-ikán Nizzában. Mint joghallgató a Hambacher ünnepélyen való részvéte miatt vizsgálat alá kerülván, 1821-ben Párisba menekült, hol a geológiára adta magát. Vogt és Agassiz Neuchâtelbe vitték, A

glecserekről különféle dolgozatokat tett közzé, 1857-ben pedig kiadta „Geologische Alpenreisen“ című munkáját. Még azon évben Észak-Amerikába ment, hol a partfelmérés szolgálatába állott, s a Felső tó melletti bányakerület és Pennsylvania állam geológiai felvételéhez csatlakozott. 1852-ben meghívatván Neuchâtel-be tanárnak, főleg az Alpések geológiájával és a czölöpépítmények vizsgálatával foglalkozott. 1863—64-ben Escher von der Linth és Martius társaságában Észak-Afrikába ment, hogy az ottani geológiai viszonyokat tanulmányozza. Mintegy két millió franknyi vagyonát Neuchâtel városának hagyta tudományos czélokra.

Draper, John, William, fiziológus, chemikus és történetíró, született 1811. május 5-ikén St.-Helens-ben Liverpool mellett, elhunyt januárban New-Yorkban. Matematikai és chemiai tanulmányait előbb Londonban, 1833-ban a Pennsylvanai egyetemen elvégezvén, a chemia és fiziológia tanára lett a Hampden-Sydney-College-on Virginiában, s két évvel rá a fiziológia professzora New-Yorkban, s ezen állását 1868-ig meg is tartotta. Másokkal összefogva, ő alapította itt az University-Medical-College-et. Draper különösen a fény chemiai hatásaival foglalkozott és 1843-ban kiadta „Memoirs on the chemical action of light“ című művét; először arczképeket is készített fotografia útján. A többi munkái közül említést érdemelnek a következők: „Text-book on chemistry“ (1864), „Text-book on natural philosophy“ (1847), „Treatise on human physiology“ (1858), „History of the intellectual development of Europe“ (2 kötet, 1864), „History of the American civil war“ (3 kötet, 1869—71), „History of the conflicts between religion and science“ (1875).*

Draper, Henry, amannak fia,

* V. ö. Term. tud. Közlöny 1882. évf. XIV. k. 470. l.

született 1837-ben Virginiában, 1861 óta a természettudományok tanára volt a New-Yorki egyetemen, elhunyt novemberben. Különösen nagy hold-fotografiaiáról volt ismeretes, melyeket 40 cm. átmérőjű ezüstözött üvegtükörrel állított elő.

Duchek, Adalbert, a bécsi egyetem tanára, derék és éleseszű diagnosztá, s egyszersmind Skoda tudományos irányának alapos bűvára, elhunyt márczius 2-ikán szívburok-víz-kórságban, 58 éves korában. A bécsi iskola auktoritásainak azon csoportjához tartozott, mely Bécsben együttes működése és hatása által a modern orvostan tudományos épületének alapköveit lerakta.

Friedländer, Julius, könyvárus és antiquarius, elhunyt november 4-ikén Berlinben, 55 éves korában. Tulajdonképen tanítói pályára képezte ki magát, s az ötvenes évek elején az Egyesült-Államokba ment, hogy ott egyik egyetemen mint docens működjék; azonban családi viszonyai hazaszólították, hogy a „Friedländer R. és fia“ czég berlini könyvkereskedésének vezetését átvegye.

Friedreich, Nikolaus, az orvostan professzora Heidelbergában, elhunyt július 6-ikán. Született Würzburgban, hol atyja orvos-tanár volt, tanulmányait itt és Heidelbergában befejezván, 1825. július 31-ikén mint segédorvos a Julius-kórház klinikájára lépett be, 1853-ban Würzburgban lett magántanár, s Virchow vezetésc alatt különösen a pathológiai-anatómia tanulmányozására szentelte magát; 1857-ben rendkívüli tanár lett ugyanott, s 1858-ban a kór- és gyógytan rendes tanára és az orvosi klinika igazgatója lett Heidelbergában. Legkiválóbb dolgozatai a szív, vér-edényrendszer és az izmok betegségeire vonatkoznak. Számos értekezésen kívül írta a következő munkákat: „Beiträge zur Lehre von den Geschwülsten innerhalb der Schädelhöhle“ (Würzburg, 1858), „Die Krank-

heiten der Nasenhöhlen, des Larynx, der Trachea, der Thyroidea und der Thymus“ (Erlangen, 1854), „Krankheiten des Herzens“ (ugyanott 1861), — mely oroszra és francziára is lefordíttatott. — „Ueber progressive Muskelatrophie“, „Ueber wahre und falsche Muskelhypertrophie“ (Berlin 1873, 11 táblával), „Der acute Milztumor und seine Beziehung zu den acuten infectionskrankheiten“ (Leipzig 1874.)

Gainé, William, Edward, a pergament-papiros feltalálója, elhunyt márczius 20-ikán Blackburn-ban, 65 éves korában.

Giffard, Henry, kitűnő mérnök, született 1825. január 8-ikán Párisban, elhunyt április 16-ikán ugyanott. Giffard, anélkül hogy külön tanítója lett volna, vagy valamely szakiskolát látogatott volna, önnön maga, saját szorgalma útján képezte ki magát. Legelőbb azon kísérletei által tette nevének ismeretessé, melyek kormányozható léghajó előállítására irányultak, és csakugyan 1852. szept. 24-ikén tényleg fel is szállt egy ily ballonnal, melyet gőzgép mozgatott. Mint a Saint-Germain-Versailles vasutak gyárainak rajzolója találta fel a róla nevezett gőzsugárszivattyút,* vagyis a gőzkazán táplálására szolgáló injektort, a miért a Párisi akadémia 1859-ben a Monthyon-jutalmat neki ítélte oda. Az ezen találmányokból befolyt jövedelmét léghajózásbeli kísérletekre fordította, s különösen 1867-ben a Párisi kiállítás alkalmával és 1868-ban Londonban hatalmas léggömböket, 1878-ban pedig a Párisi világkiállításakor egy kolosszális méretű ballont állított elő.**

Hattendorff, Karl, érdemben gazdag matematikus, az Aachenben

* A szivattyú leírását és méltatását lásd Term. t. Társulat Közlönye I. kötet (1860.) 218. lapon.

** Giffard-nak a léghajózásra vonatkozó kísérletei a Term. tud. Közlöny VII-ik kötetében (1875) a 189. stb. lapokon vannak előadva.

politechnikum tanára, elhunyt Aachenben június 1-én. Született 1834-ben; iskoláit elvégezvén, 1853-ban mint irattári segéd a Hannoverai igazságügyminisztériumba lépett; de aztán odahagyta az állami szolgálatot, hogy magát Göttingában a matematikai tudományokra szentelje; 1864 tavaszán a matematika magántanára lett Göttingában, és az Aacheni felsőbb tanintézet megalapításakor 1870 ősztől mint a matematika tanára a tanítók collegiumába lépett, hol, súlyos mellbaja daczára, az 1881—1882-ik évi téli szemeszter végéig folytatta előadásait. Hattendorff mint tudós kiváló helyet foglalt el; már a Sturm-féle függvényekről írott doktori értekezése is azon ritka szerencsében részesült, hogy második kiadásban is megjelent. Egyik életbiztosító intézetnél mint matematikus működvén, ez alkalmat adott neki több idevágó dolgozat létrehozására, melyek közül csak „Ueber Sterbecassen und die vernünftige Art ihrer Benützung“ (Göttinga 1868) című füzetét említjük meg. Az Aacheni tanároskodása mellett maradt szabad idejét számos önálló munka készítésére használta. 1871-ben jelent meg „Einleitung in die analytische Geometrie“ (2-ik kiadás 1877-ben), 1872-ben „Einleitung in die Lehre von den Determinanten“, 1877-ben „Algebraische Analysis“, és 1880-ban a magasabb analysisnek első kötete. Nagy érdeme az is, hogy Riemannnak az elhunyt göttingai matematikusnak, előadásait összegyűjtve kiadta.

Hellwag, Wilhelm, a Gotthard-alagút építésénél részt vett kitűnő mérnök, elhunyt Bécsben, január 4-ike éjjelén, pár nappal amaz óriás mű bevégezése előtt. 1827. szept. 18-ikán Eutin-ban, Oldenburgban született; a Kieli egyetemen és 1851-től kezdve, — miután mint tiszt részt vett a Schleswig-Holstein és Dánia közt folyt háborúban, — a Müncheneri politechnikumon tanult. Iskoláit elvégezvén, Svájcban az Etsel által létesített

Svájczai központi pálya építésénél kapott alkalmazást, azután Ezzellel Ausztriába ment, s a Ferencz-József-keleti vasút, a Brenner-pálya és az északnyugoti vaspálya építésénél jelentékeny részt vett, hol kitűnő szervező tehetőségének is jelét adta. Még az északnyugoti vasúttal később összekapcsolt Elbe-hálózat teljes befejezése előtt, Gerwig-nek állásáról történt eltávózása után, mint a Gotthard-vasút főmérnöke távozott el, hogy ezen állomását elfoglalja, a melyet hosszú időn át be is töltött. Az ő vezetése alatt történt a vonal részletes tervezetének kivitele, melynél, mint tudva van, az előzetesen számított építkezési összeget jelentékenyen túllépték, és a Német-Olaszország és Svájc által az első tervezeten tett módosításokat teljesítették. Mielőtt a Gotthard-tunnelhez vezető út építését megkezdték, közte és az akkori igazgatóság közt összekoczczanás történt, a melynek folytán állomásáról lemondott; az erre következő perben fényes elégtételt szolgáltatott neki. Svájcából Ausztriába tért vissza s építő vállalkozásokra adta magát.

Hornstein, Karl, a Prágai csillagásztorony igazgatója, elhunyt ugyanott december 22-ikén. Brünben 1824. aug. 7-ikén született; 1843-ban a Bécsi, 1847-ben a Krakkói csillagvizsgálón asszisztenskedett, de a lengyel nyelvet nem bírván, ez utóbbi állásáról kénytelen volt lemondani, a midőn mint a matematika tanára Bécsbe, az akadémiai gimnáziumba tért vissza; 1862-ben a matematika tanára lett a Grácz egyetemen, néhány évvel később meg Prágában, hol Böhm halála után átvette a csillagásztorony vezetését.

Kobell, Franz, Ritter von, sok mineralógiai dolgozatáról ismeretes tudós, ki egyúttal népies költő is volt, elhunyt november 11-ikén Münchenben. Született 1803. július 19-ikén Münchenben, tanult Landshutban, hol kiváltképen mineralógiával és chemiával foglalkozott, 1823-ban a mineraló-

giai állami gyűjtemények konzervatóriumánál adjunktus lett Münchenben, 1826-ban rendkívüli és 1834-ben rendes tanára lett a mineralógiának a Münchener egyetemen, és 1849-ben az állami ásványgyűjtemények konzervátora lón.

Koch, Karl, Nassau országos geológia, elhunyt Wiesbadenben április 18-ikán, 58 éves korában. Ifjúságát Heidelbergában élte át, hol természettudományokat tanult, 1856-ban átvette a Scheldi (Dillenburg mellett, Nassauban) huta igazgatását s egyszersmind tanár volt a Dillenburgi bányászati iskolán, a mely időből különböző értékes geológiai, palaeontológiai és zoológiai dolgozatok jelentek meg tőle, melyek legnagyobb részt a „Verein für Naturkunde im Herzogthum Nassau“ évkönyveiben vannak összegyűjtve. 1869 őszén természettudományi és matematikai tanszéket vállalt Frankfurt a M.-ban egy reáliskolán, azonban már 1872-ben mint országos geológ elfoglalta állását Wiesbadenben. Az ő vezetése alatt jelentek meg Poroszország geológiai térképének Königsstein, Wiesbaden, Platte, Langenschwalbach, Eltvill és Hochheim részletei, a hozzájuk tartozó felvilágosító szöveggel; s ezenkívül még 7—8 ily geológiai térképrészletet hagyott hátra majdnem teljesen befejezve.

Krempelhuber, August von, a zúzmók ismeretének terén egyik tekintély, elhunyt Münchenben október 1-én mint bajor erdőtanácsos. 1813. szeptember 14-ikén Münchenben született, erdészettant tanult, s előbb Mittenwaldban volt erdész, majd három évre rá Münchenben kerületi erdész; 1879-ben nyugalomba lépett. A zúzmók-tana körében való vizsgálatainak eredményeit „Geschichte und Literatur der Lichenologie“ című munkájában rakta le, a mely neki a Münchener egyetem tiszteletbeli doktori oklevelét szerezte meg.

Lamour, Amadée, orvostani író, az „Union médicale“ alapítója és

főszerkesztője, született 1805. június 12-ikén Toulouseban, elhunyt július elején Párisban.

Leclanché, Georges, a barnakő-galvánelemek* feltalálója, ki a Párisi Ecole centrale des Arts et Manufactures-ből mint mérnök-chemikus lépett ki 1860-ban, elhunyt szeptember 14-ikén Párisban, 43 éves korában.

Liouville, Joseph, kitűnő matematikus, született 1806. márczius 24-ikén Saint-Omerben, elhunyt szeptember 9-ikén Párisban. A Párisi politechnikumot elvégezvén, egészen a tiszta matematika tanulmányozására adta magát; 1831-ben tanár lett a politechnikumon, 1837-ben előadásokat tartott a College de France-on a matematikából, a Faculté des Sciences-en a mechanika köréből, 1839-ben Lalande helyén akadémiai tag lett s 1862-ben a földrajzi Bureau des Longitudes tagjává neveztetett ki. A magasabb analízis körébe tartozó dolgozatai az általa alapított „Journal de mathématiques pures et appliquées“ folyóiratban, továbbá a Párisi akadémia kiadványaiban foglaltatnak.

Listing, Johann Benedict, érdemes fizikus, elhunyt december 24-ikén Göttingában. Született 1808. július 25-ikén Frankfurt a M.-ban; 1830—34-ig Gauss, Weber Vilmos és más tudósok alatt tanult, 1834—37-ig Sartorius von Waltershausenel tudományos utazást tett Olaszországba és Sziciliába, 1837-ben tanár lett a Hannoverai ipariskolán, mely később politechnikummá lett, 1839-ben rendkívüli, később rendes tanára lón az optikának és a technológiának a Göttingai egyetemen, s egyszersmind igazgatója a matematika-fizikai intézetnek és rendes tagja a kir. tudományos társaságnak, valamint különféle tudós bel- és külföldi egyesületeknek. Előadásai és irodalmi dolgozatai kiterjednek úgy az elméleti mint a gyakorlati fizikának különféle kérdéseire.

* V. ö. Term. tud. Közl. I. kötet (1869) 399. lap.

Lubomirski, Wladislaus, herczeg, nevezetes conchyliológus, elhunyt márcziusban Varsóban. 1824-ben született, iskoláit külföldön végezte, s 1849-ben legott a Minszki kormányzásban fekvő birtokára vonult, hol gazdasággal foglalkozott. 1854 óta lassanként nagy kagyló-gyűjteményt szerzett össze, s 1860-ban az „Annales scientifiques“-ben és a „Proceedings of the Zoological Society“-ben kritikai dolgozatokat publikált. Legjobb munkája: „Notices sur quelques coquilles du Pérou“.

Lucas, Carl, Eduard, a gyümölcsészeti intézet igazgatója Reutlingenben, elh. ugyanott július 24-ikén. Született 1816. július 19-ikén Erfurtban; orvosnak a fia volt; 1831-től Luisiumban, Dessau mellett, Richter udvari kertésznél kertészséget tanult, aztán mint kertészlegény működött Greifswaldban, Erfurtban és Münchenben. 1841-ben a Regensburgi botanikus társaság kertésze és 1843-ban kir. intézeti kertész és az újból szervezendő Hohenheimi kertészeti iskola intézője lett. 1860-ban alapította Reutlingenben a gyümölcsészeti és kertészeti tanintézetet, a mely a gyümölcsstermelés terén áldásosan és buzditóan működött. Lucas ezenkívül még az irodalomban is igen tevékeny volt a gyümölcsstermelés terén, s mintegy húsz évig vala a német gyümölcsészeti egyesület elnöke és ügyeinek vezetője.

Mauser, Wilhelm, a német gyalogsági (M/71) fegyverek főltalálója, született 1834. május 2-ikán Oberndorfban a Neckar mellett; 1874 óta fivérével, Pállal együtt bírta a szülőföldjebeli, előbb királyi fegyvergyárat; elhunyt ugyanott január 13-ikán, hosszú szenvedés után.

Monckhoven, van, fotografiai munkáiról nevezetes tudós, kinek 1856-ban megjelent „Traité général de photographie“ című munkája a maga idejében igen nagybecsű volt; elhunyt 48 éves korában, október végén, Gentben.

Plantamour, Emil, született

1815. május 14-ikén Genfben; azután, hogy 1835-ben Párisban és 1837-ben Königsbergában Bessel alatt csillagászatot tanult: 1839-től igazgatója volt a Genfi csillagásztoronynak, melyet a saját vagyonából jeles műszerekkel rendezett be; elh. szeptember 6-ikán.

Pruner Bey, Franz, szül. 1808. május 8-ikán Pfreimban, Bajorországban; Münchenben és Párisban orvostanulmányait elvégezván, 1831-től Egyiptomban működött, hol 1847-től az alkirály házi orvosa volt. 1861-től kezdve Párisban ethnografiai és anthropológiai tanulmányoknak élt; elhunyt szeptember 29-ikén Pízában, hol 1870 óta volt alkalmazva. Egyiptomban tartózkodása alatt dühöngött ott 1832—1835-ben a pestis, mely Alexandriában 7425, Kairóban 35,000 embert ragadott el; ehhez járultak az irtózatós tifusz-epidemiák és a három kolerajárvány 1831-, 1841- és 1850-ben. Pruner Bey ezen időkbeli tapasztalatait a következő dolgozataiban rakta le: „Ist die Pest wirklich ein ansteckendes Uebel?“ (1836); „Die Krankheiten des Orients vom Standpunkte der vergleichenden Nosologie“ (1847); „Die Weltseuche Cholera oder die Polizei der Natur“ (1851). A bajor kir. államkönyvtárnak számos kéziratot, a Münchener egyetemnek pedig nagy összeget hagyományozott vagyontalan orvostanulók stipendiumaiúl.

Reich, Ferdinand, fizikus, ki a Föld forgásának bebizonyítására a Freibergi bányákban végrehajtott kísérletei (1831), valamint a Föld középső sűrűségének mérleggel való meghatározásmódjáról (1838, 1847—50) lett szélesebb körökben ismertté, született 1799. február 19-ikén Bernburgban, tanítványa volt Wernernek Freibergben, s 1824—69-ig a Freibergi bányász-akadémián működött; elhunyt április 27-ikén.

Reinhard, Otto, 35 éven át Leonhardi August Drezdai tintagyárának chemikusa, az alizarintinta feltalá-

lója, elhunyt aug. 7-ikén Loschwitzban Drezda mellett.

Reitlinger, Edmund, a fizika tanára a Bécsi polytechnikumon, elhunyt szeptember 3-ikán.

Remington, Samuel, a róla nevezett fegyver feltalálója, elhunyt decemberben, New-Yorkban.

Russell, John, Scott, angol mérnök, ki a Bécsi 1873. évi kiállítás épületének rotunda-kupoláját építette, elhunyt Bécsben, márczius 16-ikán, 65 éves korában.

Schlagintweit-Sakünlin-ski, Hermann von, a Himalája átkutatója és a Küenlün első megmászója, született 1826. május 13-ikán Münchenben, elhunyt ugyanott január 19-ikén. 1846—53. években fivérével, Adolffal az Alpések fizikai és geológiai viszonyait vizsgálta (V. ö. „Untersuchungen über die physik. Verhältnisse der Alpen“ 1850 és „Neue Untersuchungen über die physik. Geographie und Geologie der Alpen“ 1854), 1854-ben Adolf és Robert testvéreivel a Keletindiai Társaság megbízásából Indiába ment, átvizsgálta 1855-ben Sikkimet és Asszam egy részét, majd Ladakban tett utazást, átkelt a Karakorumon s a Küenlünön keresztül Kelet-Turkesztánba hatolt; 1856-ban Nepalba ment, s Calcuttán át hazatért. Nagyszerű gyűjteményét saját kastélyában Jägersburgban, Forchheim mellett állította ki először, azután Nürnberg-várában. Keletindiai utazásáról kiadta 1860—66-ban „Results of a scientific mission to India and High-Asia“ című művét, s 1869—80-ban a leíró részt „Reisen in Indien und Hochasien“ (4 kötet).

Schwann, Theodor, kiváló fiziológus, elhunyt január 11-ikén Kölnben, hol rokonainak meglátogatására volt. 1810. decz. 7-ikén szül. Neuszban, hol a progymnáziumban kapta első kiképeztetését, azután Kölnben a Jezsuiták gymnáziumát látogatta s később Bonnban, Würzburgban és Berlinben orvos- és természettudományo-

kat tanult. 1834-ben Berlinben megszerezte a doktor-czímet, és kiállta az államvizsgát. Mint J. Müllernek, a híres fiziólogusnak asszisztense a berlini anatómiai múzeumon, egymásra gyorsan következő felfedezései által olyan hírnévre tett szert, hogy már 1838-ban, mikor még csak 28 éves volt, Belgiumba a Löweni egyetemre hívták meg az anatómia rendes tanárának; tíz évvel később felcserélte ezen tanszéket a Lüttichi egyetem ugyanilyen tanszékével. A peték lélekezéséről, az erjedésről és rothadásról, az ősz nemzésről, a gyomormésztésről, az izomösszehuzódás törvényéről, az artériák összehuzódó képességéről, az idegekről, az epe szerepéről stb. való vizsgálatai mindannyian alapvetők, úttörők voltak. De mindezen széleskörű munkásságának fölébe emelkedik az általa felállított és megállapított sejt-elmélet, mely a fiziológia tanában tökéletes fordulópontot hozott be.

Schwendler, Karl, Louis, az indiai telegráf-kormányzáságnak első elektrikusa, elhunyt január 6-ikán Schönebergben Berlin mellett. 1838. május 18-ikán Forgauban született, az ipariskolát látogatta Berlinben, aztán a Siemens és Halske czégnél kapott állást s 1862-ben a Siemens-testvérek Londoni gyárában az elektromos osztály vezetését vette át, hol több kábel készítését és lerakását végezte el. Később indiai telegráf-szolgálatba állott, mint Robinson ezredes főigazgató asszisztense, s 1870 óta mint első elektrikus. Azonban az egészségtelen éghajlat megromtotta egészségét, annyira, hogy 1881. júliusban kénytelen volt hosszabb szabadságot venni, hogy üdülés végett Németországot fölkeresse.

Sharp, Samuel, angol geológus és régész, elhunyt január 28-ikán. Született 1815-ben; húzamosabb ideig Stamfordban, azután Northampton szomszédságában élt, a mi lehetővé tette neki, hogy Midland kerület geológijára és régészetére vonatkozólag

gazdag gyűjteményt állítson össze; írt egy kisebb geológiai tankönyvet is „The Rudiments of Geology“ czímmel. Az utóbbi harmincz év alatt szorgalmasan gyűjtögette a pénznemeket, s a Stamford-pénzokról írt is egy becses munkát.

Svanberg, Gusztáv, érdekes csillagász, elhunyt Upsalában, november 21-ikén 81 éves korában. Született 1802. január 22-ikén Verm-landban, 1824-ben az asztronómia docense lett Upsalában, 1829-ben obszervátor az ottani csillagvizsgálón, 1842—1875-ig pedig a csillagászat tanára és a csillagvizsgáló intézet igazgatója. Vezetése alatt új csillagásztorony épült, mely részben már 1844-ben készen volt, de a melynek befejezése takarékosági szempontból egész 1853-ig elhúzódott.

Thomson, Sir Charles W yville, a Challenger-expedíció tudományos vezetője, elhunyt márczius 10-ikén. Született 1830. márczius 5-ikén Bonydeben, Lindlithgowban; sarjadéka egy ó-skót családnak; 21 éves korában már a botanika tanára volt a King's-College-on Aberdeen-ben, 1853-ban meg a természetrajz tanára a Queen's College-en Corkban, s három évvel később az ásvány- és földtan professzora a Queen's College-en Belfastban. 1868- és 69-ben részt vett a „Lightning“ és „Porcupine“ hajók utazásában az Atlanti-oczeánon, s zoológiai fölfedezéseit „The Depths of the Sea“ czímű munkájában dolgozta fel. 1870-ben Allmann helyére a természetrajz tanárává nevezték ki az Edinburgi egyetemre; a Föld tudományos körülutazásának vezetőjévé őt választották meg, a mely útra a „Challenger“ 1872-ben indult el; három és fél év alatt 68,890 tengeri mérföldet jártak be, s nyílt tengeren 362 állomáson tettek megfigyeléseket. Visszatérve, a tudományos eredmények feldolgozásával megbízott kommissziónak Thomson nevezetett ki főnökévé, a mely hivatásáról azonban 1880-ban gyen-

gélkedő egészsége miatt lemondott. A Londoni kir. tudós-társaság már 1869-ben tagjául választotta; 1876-ban a lovagi méltóságot kapta.

Troschel, Franz Hermann, a zoológia tanára a Bonni egyetemen, elhunyt november 6-ikán. 1810. október 10-ikén Spandauban született; Berlinben, hol előbb egyik reáliskolán tanított és a zoológiai múzeumon mint custos működött, 1844-ben habilitált mint egyetemi docens. Onnan 1849-ben a zoológia és általános természetrajz tanárául hívták meg Bonnba s egyszersmind a természetrajzi múzeum igazgatójává neveztetett ki Poppelsdorfban.

Vész (előbb Weis), János Armin, a felsőbb mennyiségtan tanára a Budapesti műegyetemen, elhunyt június 26-ikén 56 éves korában. Született Szegeden 1826. április 7-ikén; végezte a hajdani mérnöki intézetet a Pesti egyetemen és megszerezvén a mérnöki oklevelet, ugyanott a geometria tanárának (Petzval Ottónak) segíté lett. 1851-ben a mérnöki intézet beleolvasztatván a kir. József-ipartanodába, ezen a matematika helyettes tanárává neveztetett ki 1851 szeptember 21-ikén, 1857-ben pedig az ipartanodából keletkezett műegyetemre rendes tanárrá. Az 187⁴/₅ tanévben a műegyetem rektori tisztét is viselte. Több matematikai értekezése és különösen tankönyvei (A felsőbb mennyiségtan alapvonalai 1861; Leirati mértan 1865; Legkisebb négyzetek elmélete 1869) által tette nevét az irodalomban ismeretessé. A m. tud. Akadémia 1858-ban levelező, 1868-ban pedig rendes tagjává választotta és „Felsőbb mennyiségtan“-át 1865-ben nagyjuttalomra érdemesítette. 1863—1864-ben a K. M. Természettudományi Társulat titkára volt és szerkesztette a „Természettudományi Társulat Közlönye“ IV-ik kötetét. Irodalmi művei és tanítványai, kiknek száma ezrekre megy, sokáig fogják őrizni a ritka éles eszű és szónoki előadású tanár emlékét.

Volz, Robert, az államorvos-tan körül érdemeket szerzett orvos, elhunyt január 22-ikén, mint kerületi orvos Karlsruheban. Született 1806. április 3-ikán Karlsruheban, orvostudományt tanult Göttingában és Heidelbergában, azután mint gyakorló orvos működött Karlsruheban és Pforzheimban, hol 1840-ben a kerületi hivatalhoz segédorvossá neveztetett ki, de néhány év múlva ugyanoly állásra Karlsruheba ment, hol később kerületi orvos és a minisztériumban orvosi referens lett. Kinevezték az országos kolerabizottságba, meg a birodalmi egészségügyi hivatal rendkívüli tagjává is. Irodalmi dolgozatai közül, melyeket hivatalos állásából kifolyólag készített, kiemelendők a következők: „Ueber das Spitalwesen und die Spitäler im Grossherzogthum Baden“ (1861), „Die Cholera auf dem Kriegsschauplatze 1866 (1867), „Untersuchungen über Entstehung und Verbreitung des Abdominaltyphus“ (1880).

Wänzl, fegyvergyár-birtokos, s a róla nevezett fegyvernem feltalálója, elhunyt április 6-ikán Marktban Lillienfeld mellett Alsó-Ausztriában.

Wöhler, Friedrich, Göttingai tanár és orvosi titkos tanácsos, híres kemikus, a chemiai laboratóriumnak első igazgatója, a Göttingai tudós társaságnak örökös titkára, elhunyt szeptember 23-ikán. Született 1800. július 31-ikén Eschersheimban Frankfurt a/M. mellett, 1820—23-ig természet- és orvostudományokat tanult Marburgban és Heidelbergában, több évig Svédországban is tartózkodott, hol Berzelius laboratóriumában dolgozott, kivel és Brogniarttal ásványtani tanulmányokat tett. Németországba visszatérve, 1825—31-ben a chemia és a mineralógia tanára volt Berlinben, 1832-ben és a rákövetkező években ugyanezen tudományok professzora volt Kasselben a felsőbb ipariskolán,

honnan tudományos utazásokat tett Francia- és Angolországba. A göttingai egyetemhez, a Geórgia Augustához tartozott ő már 1836 óta, s habár tulajdonképi tanári működésétől több év óta megvált, de azért a chemiai laboratórium gyakorlatainak és tudományos dolgozatainak vezetésében mindig jelentékeny részt vett; habár gyöngéledő egészségű és látszólag gyenge testalkotású férfiú volt, szellemi elevenségét, váratlanul és hirtelen történt haláláig megtartotta. 1881-ben tudományos akadémiánk is külső tagjává választotta.

Zöllner, Johann Karl Friedrich, kiváló érdemű asztrofizikus, elhunyt április 25-ikén Lipcsében. Berlinben született 1834. november 8-ikán; promoveáltatott 1859-ben Baselben, s azután ideiglenesen Berlinben, Baselben és Schönweideben tartózkodott, mignem 1862-ben a Lipcsei egyetemen habilitált, hol később az asztrofizika tanszékét ruházták rá. Zöllner korábbi dolgozatai az égitestek fotometriájával foglalkoztak, így például: „Grundzüge der allgemeinen Photometrie des Himmels“ (1861), „Photometrische Untersuchungen mit Rücksicht auf die physische Beschaffenheit der Himmelskörper“ (1865); talált fel egy igen czélszerű asztrofotometert is. Később a szinképelemzésre adta magát, s ő volt az első egyike, ki készüléket szerkesztett, melylyel a Nap protuberanciáit minden időben lehessen figyelni. A Nap fizikájáról és elektromos távhatásáról, továbbá az üstökösökről stb. szóló értekezései a száz tud. társaság kiadványaiban vannak közzétéve; ezen értekezéseken kívül írta még a következő munkákat: „Ueber die Natur der Kometen“ (1871); „Principien einer elektrodynamischen Theorie der Materie“ (1876); „Wissenschaftliche Abhandlungen“ (3 kötet, 1877—1880).

Közli: L. L.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.